
ANA KUNAC □ Gradski muzej Makarska, Makarska

*Dokle bude žarko sunce sjati,
I na sv'jetu teklo pametara,
Viški će se otok spominjati
I junaštvo hrvatskog mornara.*

*Procvalo je dvadesetipeto proljeće, od kada je ime čarobnoga Visa zlatnim
slovima napisano u knjizi ljudskih posmjeha i ljudskih suza.*

*Četvrt vijeka je što je sinje more naše krvlju porumenilo na obranu krasnih
žala Dalmacije kršne.*

*Četvrt vijeka je što vječni san snivate na viškom grobištu, o brabri sinovi
majke junakinje, koji izginuste braneci otačbinu našu.*

*Da i ja pospem struk ljubica na glave vaše i na sveti grob vaš, o junaci
domaći, pružam narodu svome ovu bijelu knjigu, u kojoj je ocrtan plač i
posmjeh Vile Humkinje.*

*Idi, knjigo, pričaj Hrvatima o njegovu junaštvu i sred pjena mora
srebrenoga, a vama, neumrlu sinovi: Slava, Slava, Slava! Vis, prvi dan
proljeća 1891.*

Petar Kuničić¹

Ushit kojim viški pučki učitelj piše o junaštvu hrvatskih mornara četvrt stoljeća nakon bitke kod otoka Visa ne jenjava ni danas. Ne samo da je sjećanje na tu bitku živo u mislima unuka i praunuka sudionika bitke već je i slijed povijesnih zbivanja stalno tražio ponovno dokazivanje junaštva hrvatskih mornara kroz burno 20. stoljeće. Otok Vis je zbog svoga strateški važnog položaja kroz povijest bio na meti raznih osvajača, a na njegovim obalama vodile su se brojne bitke, od kojih je svakako najpoznatija ona koja se dogodila 20. srpnja 1866. g., u narodu zapamćena kao Viški boj.

Uz 140. obljetnicu Viškog boja u Zbirci Issa splitskoga Arheološkog muzeja u Visu postavljena je izložba posvećena tom važnom povijesnom događaju. Dvije godine kasnije, autor izložbe Boris Čargo postavio ju je i u Gradskome muzeju Makarska, u nešto smanjenom opsegu zbog ograničenosti prostora. Posjetiteljima su pružene sve najvažnije informacije o okolnostima koje su dovele do bitke, o području na kojemu se vodila, o samom tijeku bitke te o konačnom ishodu. Turistima je omogućeno praćenje izložbe prijevodom teksta i legendi na engleskom jeziku. Izložene su slike i crteži te fotografije brodova i njihovih zapovjednika, motivi iz samog sukoba te članci iz suvremenih europskih novina. Zanimljiva su i dva brzojava: u jednome admiral Tegethoff, zapovjednik pobjedničke austrijske vojske, 21. srpnja 1866. izvještava o ishodu bitke, a u drugome Car hvali junaštvo Dalmatinaca. U prostoru su postav-

ljeni originalni predmeti: durbini, briketi za loženje u brodovima nađeni u podmorju Visa, granata i topovska kugla iz bitke kod Visa.

Bio je to sukob između talijanske i austrijske flote, a posljedica je težnji jednih i drugih za osvajanjem i ujedinjavanjem teritorija u Europi koje su smatrali svojima. Jedan od glavnih strateških ciljeva Italije bilo je zauzimanje otoka Visa, što bi olakšalo borbeno djelovanje na istočnoj jadranskoj obali, a to Austriji nije odgovaralo. U pripremama za sukob i Austrija i Italija ojačale su svoje flote, što se u konačnom ishodu nije pokazalo baš važnim jer je presudila bolja taktika austrijskog zapovjednika Tegethoffa. Iako su talijanske snage posjedovale veće i brojnije brodovlje te izvrsno organiziranu špijunsko-obavještajnu službu, dakle sve preduvjete za brzu i trijumfalnu pobjedu, poraženi su od slabijeg neprijatelja zato što na čelu flote nisu imali iskusnog zapovjednika, već dobrog teoretičara, ali uglavnom političara - admirala Persana, koji je napravio niz katastrofalnih strateških pogrešaka te izgubio bitku koju nije smio izgubiti.

U deplijanu kojim je popraćena izložba u Makarskoj Boris Čargo piše:

Bitka koja se odigrala u akvatoriju Visa ima značajnu ulogu u razvoju pomorske vještine:

□ *to je prva bitka nakon trafalgarske (1805.), koja se vodila na pučini*

□ *prva je bitka sastava oklopljenih brodova u povijesti*

□ *također i prva pomorska bitka u kojoj su korišteni topovi s užlijebljenim cijevima*

□ *zadnja bitka u kojoj je prevladavala taktika borbe u "metežu" i primijenjena taktika napada brodskim kljunom.*

Viška pomorska bitka i izvanredna Tegethoffova taktika i danas se izučava na svim akademijama u svijetu.

Predanje o viškoj bitci živi do danas na Visu i hrvatskoj obali Jadrana, što nije čudno jer su Hrvati (najvećim dijelom iz Dalmacije i Istre), sačinjavali gotovo 80% posade na brodovima, istovremeno je na njima bilo i najviše poginulih.²

Među Hrvatima koji su sudjelovali u viškom boju bilo je više stanovnika današnjega Makarskog primorja, stoga

¹ Kuničić, *Viški boj*, predgovor, Zagreb, 1892. (pretisak 2006.).

² Boris Čargo, *Viški boj 1866.*, deplijan istoimene izložbe u Gradskome muzeju Makarska (9. srpnja - 16. kolovoza 2008.), Makarska, 2008.

3 Kuničić, nav. dj., 68. Ivan Pavličević, mornar III.r., poginuo na brodu "Kaiser" (Car).

4 *Narodni list* (NL), 1866/62., Zadar, 1866.

5 Kuničić, nav. dj., 69. Gabijer je mornar koji iz koša na jarbolu rukuje jedrima.
NL 1866/61, Zadar, 1866.; NL 1866/62, Zadar, 1866. O Nikoli Vrsaljku iz Podgore postoji i dokumentacija u obiteljskim zbirkama njegovih nasljednika, kao i u Arhivu našeg muzeja. Tako saznajemo da je kao iznemogli vojnici III. Raz. č. i k. Ratne mornarice odlukom Ratnog ministarstva iz Beča dobio godišnju novčanu pripomoć iz zaklade "Tegetthoff" u iznosu od 21 kruna, 2. marča 1909. (Arhiv GMM, kutija 41.).

6 *Novo doba* (ND), 284/1933., Split, 1933.

7 *Jadranska straža* (JS), 1936/9-388, Split, 1936.

O Miji Maduniću postoje brojni zapisi, a i mnogi ga se Makarani sjećaju jer je doživio gotovo 100 godina. U Arhivu GMM-a postoje i fotografije M. Pavića iz 1937. g., koji je viškog veterana Madunića snimio u makarskoj Kalalargi.

8 Frano Glavina, *Kulturno-politička strujanja u Makarskoj i njenom Primorju u 19. stoljeću*, Makarski zbornik, 448., Makarska, 1970.

9 Petar Puharić, *Zavičajne uspomene*, 39., Makarska, 2002. Za Andriju Sušana autor piše da je bio makarski zet i potom kapetan na jednom od Rismondovih parobroda, te ovdasnji svjetioničar pod starije dane.

10 *Smotra dalmatinska* 60/1916., Zadar, 1916. Moguće je da je ime veterana Madunića pogrešno napisano (Grgo umjesto Mijo).

11 Prilog uz *Narodni list* br. 88, Zadar, 4. studenoga 1865.

ne čudi da je izložba izazvala snažne emocije i reakcije posjetitelja. Mnogi od njih imaju dokumente i fotografije svojih predaka koji mogu pomoći u daljnjem istraživanju i donošenju novih i važnih zaključaka o tom poznatom pomorskom sukobu. Tako prema usmenoj predaji i ponekom zapisu u staroj periodici možemo zaključiti da se barem desetak Hrvata iz Makarskog primorja borilo na Visu. U borbama je poginuo Ivan Pavličević iz Makarske³, a Nikola Vrsaljko iz Podgore teško je ranjen kao *gabijer na oklopnici Drache* (Zmaj).⁴ Kao sudionici bitke spominju se još Grgo Ribarović iz Basta, Mijo Madunić iz Makarske⁵, Frane Turina iz Velikog Brda, Antun Cvitanović iz Baške Vode⁶ i Andrija Sušan, makarski zet.⁷ Periodika s početka 20. stoljeća donosi napise o proslavi pedesete obljetnice čuvene bitke, kojom prigodom *na osobitoj počasnoj klupi kod oltara bijahu 4 viška veterana, koji g. 1866 sudjelovaše u viškoj bitki a ti bijahu: Zamarija Bašković, Grgo (?) Madunić, Antun Mihaljević i Jure Bašković*⁸.

Bitka kod Visa dogodila se u vremenu kada u Hrvata jača nacionalna svijest, i u samoj Makarskoj dolazi do velikih promjena. Narodnjaci pobjeđuju autonomaše na izborima 1865. te se na sjednici Općinskog vijeća 24. listopada odlučuje, *po predlogu Vičnika Kažimira Ljubića: Makarsko Obćinsko Vijeće određuje, da sam jezik hrvatski biva jezik službeni, ka što je sam narodni sve občine Makarske; njim da se imaju pisati svi uredni spisi, razpravljati svi posli, dopisivati i odpisivati s kojim mu drago uredom i sa svakom kraljskom Vlasti*.⁹

U takvim okolnostima shvatljivo je što je bitka kod Visa, u kojoj su Hrvati sudjelovali pod austrijskom zastavom, u narodu shvaćena kao borba protiv talijanskih težnja za našim otocima i obalom. Premda je Austrija i prije i nakon bitke povremeno sklapala razne sporazume s tadašnjim ljutim protivnicima Talijanima, ne mareći mnogo za želje hrvatskoga naroda, u godinama koje su prethodile viškom okršaju politika Beča se donekle poboljšala u odnosu prema narodnjacima u Dalmaciji. Rezultat takvih političkih okolnosti bila je činjenica da je većinu posade austrijske flote činio narod Dalmacije, Istre i Primorja, koji su austrijsku pobjedu smatrali svojom pobjedom. Valjda zbog neočekivane i nevjerojatne pobjede Davida nad Golijatom, borba kod Visa dobila je romantične obrise u brojnim junačkim desetercima napisanima u slavu hrabrosti i srčanosti hrvatskih mornara, koji polako prelaze u legendu.

Bez obzira na činjenicu da su ratovali pod tuđinskim stijegom, hrvatski su mornari i u Viškoj bici, kao mnogo puta u svojoj povijesti, nažalost i ne tako davnoj, branili svoje more i obalu. Zbog toga nam je veliko zadovoljstvo što je izložba Viški boj u Gradskome muzeju Makarska postavljena u godini kada se središnja proslava Dana hrvatske mornarice održava baš u Makarskoj.

Priljeno: 3. srpnja 2008.

THE BATTLE OF VIS – MORE THAN A BATTLE

To mark the 140th anniversary of the Battle of Vis, the Issa Collection of the Split Archaeological Museum in Vis has put on an exhibition devoted to this important historical event. All the most important information about the circumstances behind the battle is given to the visitors, including the area in which it was waged, the actual course of the battle, and the outcome.

This was a fight between the Italian and Austrian fleets, and was the consequence of the ambitions of both sides to conquer and unite territories in Europe that they considered their own. One of the main strategic aims of Italy was to capture the island of Vis. In their preparations for the conflict, both sides strengthened their fleets, which was not actually in the event all that important, for the crucial factor was the superior tactical ability of the Austrian commander, Tegetthoff. Although the Italians had bigger and better ships and an excellent intelligence service, they were defeated by a weaker opponent simply because they did not have an experienced commander at the head of their fleet, rather a good theorist but on the whole just a politician, Admiral Persano, who committed a number of catastrophic mistakes, losing a battle he never should have.

The Battle of Vis, often known in Western-written history as the battle of Lissa, in which Croats took part under the Austrian flag, was understood by the people as a fight against Austrian designs on the islands and coastline. Among those Croats who took part in the battle were a number of inhabitants of what is today the Makarska coastal area.

Hence it is not surprising that the exhibition excited strong emotions and reactions from the visitors. It transpired that many of them possess documents and photographs from their forebears, which might be able to help in further research and the drawing of new and important conclusions about this famed sea battle.